

Конвенция за правата на детето

Общ коментар № 26 (2023)

за правата на детето и околната среда,
с фокус върху измененията на климата

UNICEF Bulgaria/2014/Radoslav Marinov

Комитет по правата на детето
22 август 2023 г.

Забранено публикуването преди 28 август 2023 г., 12:00 ч.
на обяд CEST (Централноевропейско лятно време)

Оригинал: английски

Комитет по правата на детето

Общ коментар № 26 (2023) за правата на детето и околната среда, с особено внимание върху измененията на климата

I. Въведение

1. Степента и мащабът на тройната планетарна криза, включваща извънредната климатична ситуация, срива на биоразнообразието и повсеместното замърсяване на околната среда, представляват непосредствена и системна заплаха за правата на децата в световен план. Неустойчивото добиване и използване на природни ресурси в съчетание с широкомащабното замърсяване на околната среда с отпадъци, оказаха дълбоко въздействие върху природната среда, способствайки за изменението на климата, усилвайки токсичното замърсяване на водите, въздуха и почвата, причинявайки окисляване на океана и унищожавайки биоразнообразието на същите тези екосистеми, които поддържат целия живот.
2. Усилията на децата да привлекат внимание към тези екологични кризи създадоха мотивация и послужиха като импулс за настоящия общ коментар. Комитетът получи неоченима полза от приноса на децата в деня за обща дискусия за правата на децата и околната среда през 2016 г. Разнообразна и отдадена детска консултантска група, състояща се от 12 съветници на възраст между 11 и 17 години, подкрепи процеса на консултации, проведен за общия коментар, с 16 331 коментара на деца от 121 държави чрез онлайн проучвания, фокус групи и присъствени национални и регионални консултации.
3. Децата, с които се проведеха консултациите, съобщиха за негативните последици от влошаването на околната среда и измененията на климата върху техния живот и общности. Те заявиха своето право да живеят в чиста, здравословна и устойчива околна среда: „Околната среда – това е нашият живот.“ „Възрастните [трябва] да престанат да вземат решения за бъдещето, което те няма да доживеят. [Ние] сме ключовото средство [за] разрешаване на проблемите с изменението на климата, доколкото на карта е заложен целият [ни] живот.“ „Бихме искали да кажем на [възрастните], че ние сме бъдещите поколения и ако вие унищожите планетата, къде ще живеем ние?!“¹
4. Защитниците на човешките права на децата, бъдещи проводници на промяната, направиха исторически принос в защитата на правата на човека и в опазването на околната среда. Техният статут трябва да бъде признат, а техните искания за приемане на спешни и решителни мерки по борбата с глобалните екологични щети трябва да бъдат реализирани.
5. Макар че настоящият общ коментар е посветен на изменението на климата, неговото прилагане не трябва да се ограничава до който и да е конкретен екологичен проблем. В бъдеще могат да възникнат нови екологични проблеми, например такива, свързани с технологичното и икономическо развитие и социалните промени. Държавите трябва да осигурят широко разпространение на настоящия общ коментар сред всички съответни заинтересовани страни,

* Приети от Комитета на неговата деветдесет и трета сесия (8–26 май 2023 г.).

1 Вж. <https://childrightsenvironment.org/reports/>.

по-специално деца, и да го направят достъпен на множество езици и в различни формати, включително съответстващи на възрастта и достъпни версии.

A. Подход към опазването на околната среда, ориентиран към правата на детето

6. Прилагането на подход към околната среда, ориентиран към правата на детето, изисква пълно отчитане на всички права на децата, предвидени по Конвенцията за правата на детето и Факултативните протоколи към нея.
7. При ориентирания към правата на детето подход процесът на реализация на правата на детето е също толкова важен, колкото и крайният резултат. Като носители на права, децата имат право на защита от нарушаване на техните права, произтичащо от екологични щети, както и на признаване и пълно уважение в качеството им на субекти в околната среда. При използването на такъв подход особено внимание се обръща на многобройните препятствия, с които се сблъскват децата в неравностойно положение при упражняването и отстояването на своите права.
8. Чистата, здравословна и устойчива околна среда сама по себе си е право на човека и е необходима за пълното упражняване на широк спектър от правата на децата. И обратно, влошаването на околната среда, включително последиците от климатичната криза, влияят отрицателно върху упражняването на тези права, особено за деца в неравностойно положение или деца, живеещи в региони, които са силно подложени на изменението на климата. Упражняването от децата на техните права на свобода на изразяване, мирни събрания и сдружаване, на информация и образование, на участие и изслушване, както и на ефективни средства за правна защита, може да доведе до разработването на по-съобразени с правата, а следователно и на по-амбициозни и ефективни екологични политики. По този начин правата на децата и опазването на околната среда формират един благотворен кръг.

Б. Развитие на международното право в областта на правата на човека и околната среда

9. Конвенцията изрично разглежда екологичните проблеми в член 24 (2) (в), съгласно който държавите са длъжни да предприемат мерки за борба с болестите и недохранването, като вземат предвид опасностите и рисковете от замърсяване на околната среда; а съгласно член 29 (1) (д) образованието на децата трябва да бъде насочено към развитие на чувството на уважение към природната среда. След приемането на Конвенцията се появи нарастващо признание за широкообхватните взаимовръзки между правата на децата и опазването на околната среда. Безпрецедентните екологични кризи и произтичащите в резултат от това проблеми пред реализацията на правата на децата изискват динамично тълкуване на Конвенцията.
10. Комитетът отчита усилията, имащи отношение към нейното тълкуване, включително: (а) признаването на правото на човека на чиста, здравословна и устойчива околна среда от Общото събрание² и от Съвета по правата на човека;³ (б) рамковите принципи относно правата на човека и околната среда;⁴ (в) съществуващите и развиващите се норми, принципи, стандарти и задължения по международното екологично право, като например Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата и Парижкото споразумение; (г) правните изменения и съдебната практика на регионално равнище, признаващи връзката между правата на човека и околната среда; и (д) признаването в една или друга форма на правото на чиста, здравословна и устойчива околна среда в международни споразумения, в съдебната практика на регионалните и националните съдилища, в националните конституции, закони и политики от огромно мнозинство държави.⁵

2 Резолюция на Общото събрание 76/300.

3 Резолюция 48/13 на Съвета на ООН по правата на човека.

4 A/HRC/37/59, анекс

5 Вж. A/HRC/43/53.

В. Равнопоставеност между поколенията и бъдещите поколения

11. Комитетът признава принципа на равнопоставеност между поколенията и интересите на бъдещите поколения, на който се позовава повечето от запитаните деца. Макар правата на децата, които вече живеят на Земята, да изискват незабавно спешно внимание, то и децата, които постоянно се раждат, също имат право да реализират своите човешки права в максимална степен. Извън непосредствените си задължения по Конвенцията по отношение на околната среда, държавите носят отговорност за предвидими заплахи, свързани с околната среда, възникващи в резултат от техните действия или бездействия понастоящем, пълните последици от които може да не се проявят в течение на много години или дори десетилетия.

Г. Цели

12. В настоящия общ коментар Комитетът се стреми да:
- а) Подчертае острата необходимост от отстраняване на неблагоприятните последици от влошаването на околната среда, отделяйки особено внимание върху изменението на климата и осъществяването на правата на децата;
 - б) Съдейства за цялостно разбиране на правата на децата, когато те се отнасят към опазването на околната среда;
 - в) Разясни задълженията на държавите по Конвенцията и да предостави авторитетни препоръки по законодателни, административни и други съответни мерки за справяне с увреждането на околната среда, със специален акцент върху изменението на климата.

II. Конкретни права съгласно Конвенцията, свързани с околната среда

13. Правата на децата, както всички права на човека, са всеобщи, неделими, взаимно зависими и взаимно свързани. Някои права са особено застрашени от влошаването на околната среда. Други права играят важна роля в защитата на правата на децата по отношение на околната среда. Правото на образование например е право, което има и двете измерения.

А. Право на недопускане на дискриминация (член 2)

14. Държавите имат задължението ефективно да предотвратяват, защитават и предоставят средства за правна защита както за пряката, така и за непряката дискриминация в околната среда. Децата като цяло и определени групи деца в частност се сблъскват с повишени препятствия по пътя към упражняване на своите права поради множество пресичащи се форми на дискриминация; такива основания включват тези, които са изрично забранени от член 2 на Конвенцията, както и „другия статут“, посочен в члена. Въздействието на екологичните щети оказва дискриминационен ефект върху определени групи деца, особено деца от коренното население, деца, принадлежащи към малцинствени групи, деца с увреждания и деца, живеещи в подложена на стихийни бедствия или климатично уязвима среда.
15. Държавите следва да събират дезагрегирани данни, за да идентифицират различното въздействие върху децата от вреди, свързани с околната среда, и за да разберат по-добре взаимовръзките, обръщайки специално внимание на групите деца, които са най-застрашени, както и в зависимост от необходимостта – да осъществяват специални мерки и политики. Държавите трябва да гарантират, че цялото законодателство, политики и програми, занимаващи се с проблемите на околната среда, нямат умишлен или непреднамерен дискриминационен характер по отношение на децата в своето съдържание или реализация.

Б. Висши интереси на детето (член 3)

16. Екологичните решения обикновено се отнасят до децата и висшите интереси на детето трябва да бъдат първостепенно съображение при приемането и реализацията на екологични решения, включително закони, разпоредби, политики, стандарти, насоки, планове, стратегии, бюджети, международни споразумения и предоставянето на помощ за развитие. Ако дадено екологично решение може да окаже съществено влияние върху децата, е подходящо провеждането на по-детайлна процедура за оценка и определяне на висшите интереси на децата, която да предоставя възможности за тяхното ефективно и значимо участие.
17. Определянето на висшите интереси на детето трябва да включва оценка на конкретните обстоятелства, които подлагат децата на риск в контекста на екологична щета. Целта на оценката на висшите интереси на детето трябва да бъде гарантиране на пълното и ефективно упражняване на всички права, включително правото на чиста, здравословна и устойчива околна среда. Държавите трябва не само да защитават децата от екологични щети, но и да гарантират тяхното благополучие и развитие, като вземат предвид възможността за бъдещи рискове и вреди.⁶
18. Приемането на всички мерки по изпълнение трябва също така да се осъществява в съответствие с процедура, която да гарантира, че висшите интереси на детето са първостепенно съображение. Оценката на въздействието върху правата на детето трябва да се използва за оценка на въздействието върху околната среда на всички мерки по изпълнение, такива като каквато и да е предлагана политика, законодателство, наредби, бюджет или друго административно решение, засягащо децата, и следва да допълва постоянния мониторинг и оценка на въздействието на мерките върху правата на децата.
19. Потенциалните конфликти на висшите интереси на детето с други интереси или права трябва да бъдат разрешавани за всеки конкретен случай, като внимателно се балансират интересите на всички страни. Лицата, вземащи решения, трябва да анализират и преценяват правата и интересите на всички заинтересовани страни, отдавайки необходимото внимание на приоритета на висшите интереси на детето. Държавите трябва да отчетат възможността, че екологичните решения, които изглеждат разумни поотделно и в по-кратък срок, могат да станат неразумни като съвкупност и когато бъде разгледана пълната вреда, която те ще причинят на децата през целия им живот.

В. Право на живот, оцеляване и развитие

20. Правото на живот е застрашено от влошаването на околната среда, включително изменението на климата, замърсяването на околната среда и загубата на биоразнообразие, които са тясно свързани с други основни проблеми, пречателни за реализирането на това право, включително бедност, неравенство и конфликти. Държавите следва да предприемат позитивни мерки, за да гарантират защитата на децата от предвидима преждевременна или неестествена смърт и заплахи за живота им, които могат да бъдат причинени от действия и бездействия, както и от дейности на бизнес субекти, и да гарантират, че децата достойно се ползват от своето право на живот.⁷ Такива мерки включват приемането и ефективното въвеждане на екологични стандарти, например тези, свързани с качеството на въздуха и водата, безопасността на храните, въздействието от олово и емисиите на парникови газове, както и всички други подходящи и необходими екологични мерки, които защитават правото на живот на децата.
21. Задълженията на държавите по член 6 от Конвенцията се прилагат също така и за структурни и дългосрочни проблеми, произтичащи от условия на околната среда, които могат да доведат до преки заплахи за правото на живот и изискват предприемането на съответни мерки

6 Общ коментар № 14 (2013 г.) относно правото на детето висшите му интереси да бъдат първостепенно съображение, параграфи 16 (д), 71 и 74.

7 Комитет по правата на човека, общ коментар № 36 (2018 г.) относно правото на живот, параграф 62.

за решаване на тези проблеми, например устойчиво използване на ресурсите, необходими за удовлетворяване на основни потребности и защита на здрави екосистеми и биоразнообразие. Необходими са специални защитни мерки за предотвратяване и намаляване на детската смъртност от условията на околната среда, както и за групи, намиращи се в уязвимо положение.

22. Влошаването на състоянието на околната среда увеличава риска от това децата да се сблъскат със сериозни нарушения на правата по време на въоръжени конфликти поради разселване, глад и нарастване на насилието. В контекста на въоръжен конфликт държавите трябва да забранят разработката или съхраняването, както и да осигурят почистването, на зони, замърсени с невзривени боеприпаси и остатъци от биологични, химически и ядрени оръжия, в съответствие с международните задължения.
23. Влошаването на околната среда застрашава способността на децата да реализират своя пълен потенциал за развитие, което има последици за широк спектър от други права по Конвенцията. Развитието на децата е неразривно свързано със средата, в която те живеят. Преимуществата на здравословната околна среда включват тези, които са свързани с възможностите за занимания в дейности на открито, както и да се общува и играе в естествена среда, включително животинския свят.
24. По-малките деца са особено податливи на опасности от околната среда поради техните уникални модели на дейност, поведение и физиология. Излагането на токсични замърсители, даже на ниски нива, в периоди на повишена уязвимост при развитието, може лесно да наруши процесите на съзряване на мозъка, органите и имунната система и да причини заболявания и увреждания в детството и след него, понякога след значителен латентен период. Въздействието от замърсителите на околната среда може да продължи дори и за бъдещите поколения. Държавите следва последователно и изрично да отчитат последици от излагането на токсични вещества и замърсяването в ранна възраст.
25. Държавите трябва да признават всеки етап от детството, важноста на всеки етап за последващите етапи на съзряване и развитие, както и различните потребности на децата на всеки етап. За да създадат оптимални условия за упражняване на правото на развитие, държавите трябва изрично и последователно да отчитат всички фактори, необходими на децата от всички различни възрасти, за да оцелеят, да се развиват и да просперира в пълния си потенциал, както и да разработват и прилагат научно обосновани интервенции, насочени към решаване на широк спектър от екологично определящи фактори по време на целия живот.

Г. Право на изслушване (член 12)

26. Децата считат, че екологичните проблеми са много важни за техния живот. Гласът на децата е мощна глобална сила за опазване на околната среда, а и техните мнения добавят съответните гледни точки и опит по отношение вземането на решения по екологични въпроси на всички равнища. Дори от най-ранна възраст децата могат да подобрят качеството на екологичните решения, например като предоставят безценна информация по такива въпроси като ефективност на системите за ранно предупреждение за екологични опасности. Мненията на децата трябва активно да се отчитат и да им се отдава дължимото внимание при разработването и реализирането на мерки, насочени към решаване на сериозни и дългосрочни екологични проблеми, които фундаментално оформят живота им. Творческите средства за изразяване, като изкуство и музика, могат да се използват от децата за участие и изразяване на техните възгледи. Може да се наложи допълнителна подкрепа и специални стратегии за разширяване на правата и възможност за упражняване на правото им да бъдат изслушани за децата в неравностойно положение, като деца с увреждания, деца, принадлежащи към малцинствени групи, и деца, живеещи в уязвими райони. Дигиталната среда и инструменти могат да подобрят консултациите с деца и да разширят техния потенциал и възможности за ефективно участие по въпроси, свързани с околната среда, включително чрез колективно

застъпничество, ако те се използват внимателно, като се отделя необходимото внимание на проблемите, свързани с дигиталното приобщаване.⁸

27. Държавите са длъжни да осигурят съответстващи на възрастта безопасни и достъпни механизми, позволяващи редовно и на всички етапи от процеса на вземане на екологични решения да се изслушва мнението на децата по отношение на законодателство, политики, разпоредби, проекти и дейности, които могат да ги засегнат, на местно, национално и международно равнище. За свободно, активно, значимо и ефективно участие на децата трябва да се осигури образование в областта на околната среда и правата на човека, съответстващо на възрастта им, и достъпна информация, достатъчно време и ресурси, както и подкрепяща и благоприятна среда. Те трябва да получават информация за резултатите от консултациите по въпросите на околната среда и отзиви за това как техните мнения са били отчетени, както и да имат достъп до процедури за подаване на жалби и средства за правна защита, отчитащи интересите на децата, когато тяхното право да бъдат изслушани в екологичен контекст е пренебрегнато.
28. На международно равнище държавите, междуправителствените организации и международните неправителствени организации следва да съдействат за участието на детски асоциации и ръководени от деца организации или групи в процесите на вземане на екологични решения. Държавите трябва да осигурят, че техните задължения по отношение правото на децата да бъдат изслушвани са били включени в международните процеси по вземане на решения в областта на околната среда, в това число в преговорите и реализирането на договори в областта на международното екологично право. Усилията по разширяване участието на младите хора в процесите на приемане на екологични решения трябва да обхващат и децата.

Д. Свобода на изразяване на мнение, сдружаване и мирни събрания (чл. 13 и чл. 15)

29. Децата по целия свят индивидуално и колективно предприемат действия за защита на околната среда, включително чрез осветляване на последиците от изменението на климата. Държавите трябва да зачитат и защитават правата на децата на свобода на изразяване на мнение, сдружаване и мирни събрания по отношение на околната среда, включително чрез осигуряване на безопасни и благоприятни условия, както и правна и институционална рамка, в която децата могат ефективно да упражняват своите права. Правата на децата на свобода на изразяване, сдружаване и мирни събрания не могат да бъдат подлагани на никакви ограничения, освен тези, които са установени в съответствие със закона и които са необходими в едно демократично общество.
30. Децата, които упражняват правото си на свобода на изразяване на мнение или участват в протести по екологични въпроси, включително защитниците на екологичните права на децата, често са изправени пред заплахи, сплашване, тормоз и други сериозни репресии. Държавите са длъжни да защитават техните права, включително чрез осигуряване на безопасни и разширени възможности за инициативи, организирани от деца, по защита правата на човека в училищата и на други места. Държавите, държавните институции, като например полицията, и други заинтересовани страни, включително учителите, трябва да преминават обучение по гражданските и политическите права на децата, включително мерки, обезпечавщи безопасността на децата. Държавите трябва да предприемат всички необходими мерки за осигуряване на това, че за създаването на сдружения и присъединяването към тях, както и за участието в екологични протести, няма да бъдат въведени никакви ограничения, освен тези, които са предвидени от закона и които са необходими. Законите, включително тези, свързани със zlepоставяне и клевета, не трябва да се използват с цел потискане правата на децата. Държавите са длъжни да приемат и прилагат закони за защита на защитниците на човешките права на децата в съответствие с международните стандарти за правата на чове-

⁸ Общ коментар № 25 (2021) относно правата на децата във връзка с дигиталната среда, параграфи 16 и 18.

ка. Държавите трябва да осигурят ефективни средства за правна защита срещу нарушаване правата на децата на свобода на изразяване на мнение, мирни събрания и сдружаване.

31. Държавите следва да насърчават, признават и подкрепят положителния принос на децата към екологичната устойчивост и климатичната справедливост като важно средство за гражданско и политическо участие, чрез което децата могат да водят преговори и да отстояват реализацията на своите права, включително правото им на здравословна околна среда, и да държат държавите отговорни.

Е. Достъп до информация (чл. 13 и чл. 17)

32. Достъпът до информация е от съществено значение, за да могат децата и техните родители или лицата, които се грижат за тях, да разберат потенциалните ефекти от увреждането на околната среда върху правата на децата. Това също така е решаваща предпоставка за реализацията на правата на децата да изразяват своето мнение, да бъдат изслушвани и да разполагат с ефективни средства за правна защита по въпросите на околната среда.
33. Децата имат право на достъп до точна и надеждна екологична информация, включително относно причините, последствията и фактическите и потенциалните климатични и екологични вреди, адаптивни мерки, съответно климатично и екологично законодателство, разпоредби, резултати от оценки на въздействието върху климата и околната среда, политики и планове и избор на устойчив начин на живот. Такава информация дава възможност на децата да научат какво могат да направят те в своята непосредствена среда, свързано с управлението на отпадъците, рециклирането и потребителското поведение.
34. Държавите са задължени да предоставят екологична информация. Методите на разпространение трябва да съответстват на възрастта и способностите на децата и да са насочени към преодоляване на препятствия, като неграмотност, увреждания, езикови бариери, разстояние и ограничен достъп до информационни и комуникационни технологии. Държавите трябва да насърчават медиите да разпространяват точна информация и материали относно околната среда, например мерки, които децата и техните семейства могат да предприемат за управление на рисковете в контекста на природни бедствия, свързани с изменението на климата.

Ж. Право на свобода от всички форми на насилие (член 19)

35. Влошаването на околната среда, включително климатичната криза, е форма на структурно насилие по отношение на децата и може да причини социален срив в общности и семейства. Бедността, икономическите и социалните неравенства, продоволствената несигурност и принудителното разселване увеличават риска от това децата да станат жертви на насилие, малтретиране и експлоатация. Например по-бедните домакинства са по-малко устойчиви на сътресения, свързани с околната среда, в това число към такива, които са причинени или влошени от изменението на климата, като покачване на морското равнище, наводнения, циклони, замърсяване на въздуха, екстремни метеорологични явления, опустиняване, обезлесяване, суши, пожари, бури и загуба на биоразнообразие. Финансовите затруднения, недостигът на храна и чиста вода, както и крехките системи за закрила на детето, породени от подобни сътресения, подкопават ежедневния живот на семействата, натоварват допълнително децата и увеличават тяхната уязвимост към насилие, основано на пола, детски бракове, генитално осакатяване на жени, детски труд, отвлечане, търговия с хора, разселване, сексуално насилие, а също и вербуване в престъпни, въоръжени и/или агресивни екстремистки групи. Децата трябва да бъдат защитени от всички форми на физическо и психическо насилие и от излагане на насилие, като например домашно насилие или насилие над животни.
36. Инвестициите в детски услуги могат значително да намалят общите рискове за околната среда, пред които са изправени децата по целия свят. Държавите трябва да приемат между-

секторни мерки за отстраняване на причините за насилието над деца, свързани с влошаването на околната среда.

3. Право на най-високия достижим стандарт на здраве (член 24)

- 37.** Правото на здраве включва ползването на различни средства, стоки, услуги и условия, които са необходими за реализацията на най-високия достижим стандарт на здравни грижи, включително здравословна околна среда. Това право зависи и е необходимо за упражняването на много други права, предвидени от Конвенцията.
- 38.** Замърсяването на околната среда е сериозна заплаха за здравето на децата, както изрично се признава в член 24 (2) (в) от Конвенцията. В много страни обаче замърсяването на околната среда често се пренебрегва, а неговото въздействие се подценява. Липсата на питейна вода, неадекватните санитарни условия и замърсяването на въздуха в жилищата създават сериозна заплаха за здравето на децата. Замърсяването, свързано с минали и настоящи промишлени дейности, включително излагане на токсични вещества и опасни отпадъци, създава по-комплексни заплахи за здравето, често водещи до последствия дълго време след излагането.
- 39.** Изменението на климата, загубата на биоразнообразие и влошаването на екосистемите са пречки пред реализацията на правото на децата на здраве. Тези фактори на околната среда често взаимодействат, изостряйки съществуващите различия в здравето състояние. Например повишаването на температурите, причинено от изменението на климата, увеличава риска от преносими и зоонозни заболявания, както и концентрации на замърсители във въздуха, които забавят развитието на мозъка и белите дробове и задълбочават респираторните заболявания. Изменението на климата, замърсяването на околната среда и токсичните вещества представляват ключови фактори за тревожната загуба на биоразнообразие и влошаването на екосистемите, от които зависи човешкото здраве. Конкретните ефекти включват намаляване на микробното разнообразие, което има решаващо значение за развитието на имунната система на децата, както и нарастващото разпространение на автоимунни заболявания с дългосрочни последствия.
- 40.** Замърсяването на въздуха и водата, излагането на токсични вещества, включително химически торове, деградацията на почвата и земята и други видове екологични щети увеличават детската смъртност, особено сред децата под 5-годишна възраст, и допринасят за разпространението на болести, нарушено развитие на мозъка и последващи когнитивни дефицити. Последствията от изменението на климата, включително недостигът на вода, продоволствената несигурност, пренасяните и водните заболявания, увеличаването на замърсяването на въздуха и физическите травми, свързани както с внезапни, така и с бавно настъпващи събития, се понасят непропорционално тежко от децата.⁹
- 41.** Още един проблем са текущите и очакваните психосоциални и психични здравословни състояния на децата, причинени от екологични щети, включително събития, свързани с изменението на климата. Явно появяващата се връзка между екологичните вреди и психичното здраве на децата, като депресия и екологична тревожност, изисква настойчиво внимание от страна на органите за обществено здравеопазване и образование, както от гледна точка на програми за отговор, така и на такива за превенция.
- 42.** Държавите трябва да интегрират мерки по решаване на проблемите за екологичното здраве, засягащи децата, в своите национални планове, политики и стратегии, свързани както със здравето, така и с околната среда. Законодателната, регулаторната и институционалната база, включително разпоредбите, отнасящи се до бизнес сектора, трябва ефективно да защитават екологичното здраве на децата там, където те живеят, учат, играят и работят. Стан-

⁹ Например – Междуправителствена група от експерти по изменение на климата, Шести доклад за оценка, Резюме за политиките, фигура SPM.1. Данните показват непропорционалните, кумулативни и дългосрочни ефекти от изменението на климата върху хората, родени през 2020 г.

дартите за хигиена на околната среда трябва да съответстват на най-добрите научни данни на разположение и на всички съответни международни препоръки, например установените от Световната здравна организация, и трябва стриктно да бъдат прилагани. Задълженията на държавите по член 24 от Конвенцията се прилагат също така при разработването и прилагането на екологични споразумения за справяне с трансгранични и глобални заплахи за здравето на децата.

43. Правото на здраве включва достъп на децата, пострадали от екологично увреждане, до висококачествено обществено здравеопазване и здравни заведения, стоки и услуги, като при това особено внимание следва да се обърне на недостатъчно обслужваните и труднодостъпни групи от населението, както и на предоставянето на майките в цялата страна на висококачествени здравни услуги в периода преди раждането. Заведенията, програмите и услугите трябва да бъдат оборудвани, за да реагират на екологичните опасности за здравето. Защитата на здравето се разпростира и върху условията, необходими на децата, за да водят здравословен живот, такива като безопасен климат, безопасна и чиста питейна вода и канализация, устойчива енергия, адекватни жилища, достъп до пълноценна и безопасна храна, както и здравословни условия на труд.
44. Наличието на висококачествени данни има решаващо значение за адекватната защита срещу климатичните и екологичните рискове за здравето. Държавите трябва да оценяват местните, националните и трансграничните последици от екологичните вреди за здравето, включително причините за смъртност и заболяемост, като същевременно вземат предвид целия жизнен цикъл на децата, уязвимостта и неравенствата, пред които те са изправени на всеки етап от живота. Необходимо е да се определят приоритетните проблеми, последиците от изменението на климата и възникващите проблеми, свързани с екологично здрава околна среда. В допълнение към данните, събирани с помощта на обичайните информационни системи в здравеопазването, има необходимост и от изследвания, например от продължителни групови проучвания и проучвания на бременни жени, бебета и деца, които да фиксират рисковете в критични периоди на развитие.

И. Право на социална сигурност и адекватен жизнен стандарт (чл. 26 и чл. 27)

45. Децата имат право на жизнен стандарт, съответстващ на нуждите на тяхното физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие. Чистата, здравословна и устойчива околна среда е предпоставка за реализирането на това право, включително подходящо жилищно настаняване, продоволствена сигурност, както и безопасна и чиста питейна вода и канализация.¹⁰
46. Комитетът подчертава, че правата на подходящо жилищно настаняване, храна, вода и канализация следва да се реализират на устойчива основа, включително по отношение потреблението на материали, използването на ресурси и енергия, както и усвояване на пространството и природата.
47. Въздействието на екологичните щети има както преки, така и структурни причини и изостря последиците от една многоизмерна детска бедност. В екологичен контекст особено значение има социалната сигурност, гарантирана от член 26 на Конвенцията. На държавите настоятелно се препоръчва да включват в политиките за социална сигурност и нивата на социална защита такива елементи, които да осигуряват на децата и на техните семейства защита срещу екологични сътресения и бавно настъпващи вреди, включително от изменението на климата. Държавите трябва да засилят програмите за борба с бедността, ориентирани към децата, в районите, които са най-уязвими към екологични рискове.

¹⁰ Комитет по икономически, социални и културни права, общ коментар № 15 (2002 г.) относно правото на вода, параграф 3; и Комитет по правата на детето, общ коментар № 15 (2013 г.) относно правото на детето да се ползва от най-високия достижим стандарт на здравословно състояние, параграф 48.

48. Децата, в това число разселените деца, трябва да имат достъп до подходящо жилищно настаняване, което да съответства на международните стандарти за правата на човека. Жилищата трябва да бъдат устойчиви и издръжливи и не трябва да се строят на замърсени терени или в райони с висок риск от влошаване на околната среда. Домовете трябва да имат безопасни и устойчиви източници на енергия за готвене, отопление, осветление и съответна вентилация, както и да не съдържат мухъл, токсични вещества и дим. Необходимо е да се обезпечи ефективно управление на отпадъците и боклука, защита от пътен трафик, прекомерен шум и пренаселеност, както и достъп до безопасна питейна вода и устойчиви санитарни и хигиенни съоръжения.
49. Децата не трябва да бъдат подлагани на принудително изселване без предварително осигуряване на подходящо алтернативно настаняване, включително преместване, свързано с проекти за развитие и инфраструктура, насочени към енергетиката и/или смекчаване на последиците от изменението на климата и действия по адаптация. Оценките на въздействието върху правата на детето трябва да бъдат предварително условие при такива проекти. Специално внимание следва да се обръща на съхраняването на традиционните земи на децата от коренното население и на защитата на качеството на природната среда за упражняване на техните права, включително правото им на адекватен стандарт на живот.¹¹
50. В ситуации на трансгранично разселване и миграция, отнасящи се до събития, свързани с климата и околната среда, както и със ситуации на въоръжени конфликти, Комитетът подчертава значението на международното сътрудничество и задължението на държавите да предприемат всички съответни законодателни, административни и други мерки за осигуряване на правата, предвидени от Конвенцията, за всички деца, намиращи се под тяхна юрисдикция, без дискриминация. Съответните институции трябва да отчетат риска от нарушения на правата на децата, причинени от последиците от влошаването на околната среда, включително изменението на климата, при вземане на решение за приемане и при разглеждане на молбите за международна закрила, специално отчитайки например особено сериозните последици за деца, които не са достатъчно осигурени с продоволствия или здравни услуги. Държавите не трябва да депортират деца и техните семейства на места, където те могат да бъдат изправени пред реален риск от сериозни нарушения в резултат от неблагоприятните последици от влошаването на околната среда.

К. Право на образование (чл. 28 и чл. 29 (1) (д))

51. Образованието е един от крайъгълните камъни на подхода към околната среда, основан на правата на детето. Децата подчертаха, че образованието играе важна роля за защита на техните права и околната среда, както и за повишаване на тяхната осведоменост и подготовка за екологични щети; правото на образование обаче е силно уязвимо към въздействието на екологичните щети, доколкото то може да доведе до затваряне и прекъсвания на обучението в училища, отпадане от училище и разрушаване на училища и места за игра.
52. Член 29 (1) (д) от Конвенцията, който изисква образованието на детето да бъде насочено към развитието на чувството на уважение към природната среда, трябва да се чете във връзка с член 28, за да се гарантира, че всяко дете има право да получава образование, отразяващо екологичните ценности.¹²
53. Екологичното образование, основано на правата на човека, трябва да бъде трансформиращо, приобщаващо, ориентирано към децата, дружелюбно към детето и разширяващо неговите възможности. То трябва да способства за развитието на личността, на талантите и способностите на детето, да признава тясната взаимовръзка между уважението към природната среда и други етични ценности, залегнали в член 29 (1) от Конвенцията, а също така да има

11 Общ коментар № 11 (2009 г.) относно децата от коренното население и техните права съгласно Конвенцията, параграфи 34 и 35.

12 Общ коментар № 1 (2001 г.) относно целите на образованието, параграф 13

както местна, така и глобална ориентация.¹³ Училищните програми трябва да бъдат съобразени с конкретните екологични, социални, икономически и културни условия на децата и да насърчават разбирането на условията на живот на други деца, пострадали от влошаването на околната среда. Учебните материали трябва да предоставят научно точна, актуална и съответстваща на развитието и възрастта екологична информация. Всички деца трябва да придобият уменията, необходими за справяне с очакваните екологични предизвикателства в живота, такива като рискове от природни бедствия и въздействие на околната среда върху здравето, включително способността за критичен поглед към подобни предизвикателства, решаване на проблеми, вземане на добре балансираните решения и поемане на екологична отговорност, например чрез устойчив начин на живот и потребление, в съответствие с техните развиващи се способности.

- 54.** Екологичните ценности трябва да бъдат отразени в образованието и обучението на всички специалисти, участващи в образованието, включително методи на преподаване, технологии и подходи, използвани в образованието, училищната среда и подготовката на децата за екологично чисти работни места. Екологичното образование се простира отвъд формалното училищно обучение и обхваща широк спектър от жизнен опит и обучение. Изследователските, неформалните и практическите методи, като обучение на открито, са предпочитан способ за постигане на тази цел на образованието.
- 55.** Държавите трябва да изградят безопасна, здравословна и устойчива инфраструктура за ефективно обучение. Това включва осигуряване на достъпност до пешеходни и велосипедни маршрути и обществен транспорт до училище, както и разполагане на училища и на алтернативни учебни заведения на безопасно разстояние от източници на замърсяване, наводнения, свлачища и други екологични опасности, включително замърсени територии, както и строителството на сгради и класни стаи с подходящо отопление и охлаждане и достъп до достатъчно количество безопасна и приемлива питейна вода¹⁴ и санитарни съоръжения. Екологично чистите училищни сгради, например тези с осветление и отопление с възобновяема енергия и градини с ядливи растения, могат да бъдат от полза за децата и да осигурят съблюдаване от държавите на техните екологични задължения.
- 56.** По време и след недостиг на вода, пясъчни бури, горещи вълни и други тежки метеорологични явления държавите трябва да осигурят физически достъп до училищата, особено за деца в отдалечени или селски общности, или да обмислят алтернативни методи на преподаване, като мобилни образователни съоръжения и дистанционно обучение. На недостатъчно обслужваните общности следва да се отделя приоритетно внимание за защитата от изменението на климата и ремонта на училищата. Държавите трябва възможно най-бързо да осигурят алтернативни жилища за преместените лица, за да гарантират, че училищата не се използват като приюти. При реагиране на извънредни ситуации, причинени от тежки метеорологични явления в райони, вече засегнати от въоръжен конфликт, държавите трябва да гарантират, че училищата няма да станат обект на дейността на въоръжени групи.
- 57.** Държавите трябва да установяват и да отстраняват непропорционалните косвени и последващи ефекти от влошаването на околната среда върху образованието на децата, като обръщат особено внимание на специфични за пола ситуации, например деца, напускащи училище поради допълнителни домашни и икономически тежести в домакинствата, които са изправени пред шокове и стрес, свързани с околната среда.

¹³ Пак там, параграфи 2, 12 и 13.

¹⁴ Комитет по икономически, социални и културни права, общ коментар № 15 (2002 г.), параграфи 12 (в) (и) и 16 (б).

Л. Права на децата от коренното население и децата, принадлежащи към малцинствени групи (член 30)

58. Децата от коренното население са непропорционално засегнати от загубата на биоразнообразие, от замърсяването и от изменението на климата. Държавите следва внимателно да отчитат въздействието на екологичните щети, такива като обезлесяването, върху традиционните земи и култура, както и качеството на природната среда, същевременно гарантирайки правата на живот, оцеляване и развитие на децата от коренното население. Държавите трябва да предприемат мерки за конструктивно взаимодействие с децата от коренното население и техните семейства при реагиране на екологични щети, включително щетите, причинени от изменението на климата, като надлежно вземат предвид и интегрират концепции от културата на местното население и традиционни знания по мерките за смекчаване на последиците и адаптиране. Макар децата от местните общности да са изправени пред уникални рискове, те могат също така да действат като преподаватели и защитници при прилагането на традиционните знания за намаляване на въздействието на местните опасности и повишаване на устойчивостта, ако тези знания се предават и поддържат. Аналогични мерки следва да бъдат предприемани по отношение правата на децата, принадлежащи към некоренни малцинствени групи, чиито права, начин на живот и културна идентичност са тясно свързани с природата.

М. Право на почивка, игра, отдих и отмора (член 31)

59. Играта и отмората са от основно значение за здравето и благосъстоянието на децата и способстват за развитието на творческото мислене, въображението, самоувереността, самоефективността и физическата, социалната, умствената и емоционалната сила и умения. Играта и отмората допринасят за всички аспекти на обучението, имат решаващо значение за цялостното развитие на децата¹⁵ и предоставят на децата важни възможности за изучаване и запознаване с природния свят и биоразнообразието, спомагайки за тяхното психично здраве и благополучие, както и допринасят за разбирането, оценяването и грижата за природната среда.

60. И обратно, несигурната и опасна околна среда подкопава реализацията на правата, предвидени по член 31 (1) от Конвенцията и е рисков фактор за здравето, развитието и безопасността на децата. Децата се нуждаят от приобщаващи пространства за игра, които са близо до домовете им, и свободна от опасности околна среда. Въздействието на изменението на климата изостря тези предизвикателства, доколкото свързаният с изменението на климата стрес върху доходите на домакинствата може да намали времето на децата и възможността да се отдадат на почивка, свободно време, отдих и игра.

61. Държавите трябва да предприемат ефективни законодателни, административни и други мерки за осигуряване на това всички деца, без дискриминация, да могат да играят и да участват в развлекателни мероприятия в безопасна, чиста и здравословна среда, включително природни пространства, паркове и детски площадки. При общественото планиране в селски и градски условия на мнението на децата трябва да бъде отдавано необходимото внимание, а създаването на среда, способстваща за тяхното благосъстояние, трябва да бъде приоритет. Следва да се обърне внимание на: (а) осигуряване на достъп чрез безопасен, с поносими цени и достъпен транспорт до зелени площи, големи открити пространства и природа за игра и отдих; (б) създаване на безопасна местна среда, годна за свободна игра, свободна от замърсяване, опасни химикали и отпадъци; и (в) предприемане на мерки в областта на движението по пътищата за намаляване нивата на замърсяване в близост до жилищни домове, училища и детски площадки, включително чрез проектиране на зони, в които децата да играят, да се разхождат и да карат велосипед с приоритет.

¹⁵ Общ коментар № 17 (2013 г.) относно правото на детето на отдих, почивка, игра, дейности за отмора и участие в културния живот и изкуствата, параграфи 9 и 14 (в).

62. Държавите трябва да въведат законодателство, правила и ръководни принципи, съпътствани от необходимите бюджетни средства и ефективни механизми за мониторинг и правоприлагане, за да гарантират съблюдаването от трети лица на член 31 от Конвенцията, в това число по пътя на установяване на стандарти за безопасност за всички играчки, игрови и развлекателни обекти, по-специално относно токсични вещества в проекти за градско и селско развитие. В ситуации на природни бедствия, свързани с изменението на климата, трябва да се предприемат мерки за възстановяване и защита на тези права, включително чрез създаване или възстановяване на безопасни пространства, както и чрез насърчаване на игрите и творческото изразяване за повишаване на устойчивостта и психологическото изцеление.

III. Право на чиста, здравословна и устойчива околна среда

63. Децата имат право на чиста, здравословна и устойчива околна среда. Това право се подразбира в Конвенцията и е пряко свързано по-специално с правата на живот, оцеляване и развитие съгласно член 6, на най-високия достижим стандарт на здравеопазване, включително като се вземат предвид опасностите и рисковете от замърсяване на околната среда съгласно член 24, на адекватен стандарт на живот съгласно член 27 и на образование съгласно член 28, включително развиване на чувство на уважение към природната среда съгласно член 29.
64. Основните елементи на това право са изключително важни за децата, доколкото те включват чист въздух, безопасен и стабилен климат, здрави екосистеми и биоразнообразие, безопасна вода в достатъчно количество, здравословна и устойчива храна и нетоксична среда.¹⁶
65. Комитетът счита, че за реализирането на това право на децата държавите трябва незабавно да предприемат следните действия:
- а) Подобряване качеството на въздуха чрез намаляване както на външното замърсяване, така и на въздуха в жилищата, за предотвратяване на детската смъртност, особено сред децата под 5-годишна възраст;
 - б) Осигуряване на достъп до безопасна и достатъчно вода и канализация, както и здрави водни екосистеми, за да се предотврати разпространението на болести, предавани по вода сред децата;
 - в) Трансформиране на промишленото земеделие и рибарство в производство на здравословни и устойчиви хранителни продукти, насочени към предотвратяване на недохранването и съдействие за растежа и развитието на децата;
 - г) Разумен отказ от използването на въглища, нефт и природен газ, осигуряване на честен и справедлив преход към нови енергийни източници и инвестиране във възобновяема енергия, съхранение на енергия и енергийна ефективност за справяне с климатичната криза;
 - д) Опазване, защита и възстановяване на биоразнообразието;
 - е) Предотвратяване замърсяването на морето, забранявайки прякото или непряко попадане в морската среда на вещества, опасни за здравето на децата и на морските екосистеми;¹⁷
 - ж) Строго регулиране и отстраняване, където това е необходимо, на производството, продажбата, използването и изхвърлянето на токсични вещества, които оказват непропорционално неблагоприятно въздействие върху здравето на децата, по-специално тези вещества, които са невротоксини за развитието.¹⁸

16 Вж. A/74/161, A/75/161, A/76/179, A/HRC/40/55, A/HRC/46/28 и A/HRC/49/53.

17 Конвенция за защита на морската среда на Североизточния Атлантически океан, чл. 2.2 (а).

18 Вж. A/HRC/49/53.

66. Процедурните елементи, включително достъп до информация, участие във вземането на решения и удобен за децата достъп до правосъдие, както и ефективните средства за правна защита, имат не по-малко значение за разширяване правата и възможностите на децата, в това число чрез образование, да се превърнат във фактор за своята собствена съдба.
67. Държавите трябва да включат правото на децата на чиста, здравословна и устойчива околна среда в своето национално законодателство и да предприемат адекватни мерки за неговото прилагане, за да засилят отчетността. Това право трябва да бъде включвано във всички решения и мерки, отнасящи се до децата, включително политики, свързани с образованието, свободното време, играта, достъпа до зелени площи, закрилата на децата, здравето на децата и миграцията, както и в националните рамки за прилагане на Конвенцията.

IV. Общи мерки за изпълнение и наблюдение (член 4)

A. Задължение на държавите да зачитат, защитават и осъществяват правата на децата

68. Държавите трябва да осигуряват чиста, здравословна и устойчива околна среда, за да зачитат, защитават и осъществяват правата на децата. Задължението за зачитане правата на децата изисква държавите да се въздържат от тяхното нарушаване чрез причиняване на вреди на околната среда. Те следва да защитават децата срещу екологични щети от други източници и от трети лица, включително чрез регулиране на бизнес предприятията. Държавите страни по Конвенцията също така са длъжни да предотвратяват и отстраняват последствията от екологичните опасности върху правата на децата, даже ако такива заплахи са извън човешкия контрол, например чрез създаване на приобщаващи системи за ранно предупреждение. Държавите трябва да предприемат спешни стъпки за изпълнение на своето задължение по съдействие, насърчаване и осигуряване на упражняването от децата на техните права, включително правото им на чиста, здравословна и устойчива околна среда, като например преминаване към чиста енергия и приемане на стратегии и програми за обезпечаване устойчивото използване на водните ресурси.
69. Държавите са задължени да полагат надлежни грижи и да предприемат съответни превантивни мерки за защита на децата срещу разумно предвидими екологични щети и нарушения на техните права, като надлежно зачитат принципа на предпазване. Това включва оценка на въздействието върху околната среда на политиките и проектите, идентифициране и предотвратяване на предвидими вреди, смекчаване на последиците от такива вреди, ако е невъзможно те да бъдат предотвратени, и осигуряване на своевременни и ефективни средства за правна защита за обезщетение както на предвидими, така и на фактически вреди.
70. Държавите също така са задължени да зачитат, защитават и осъществяват правата на децата, които се упражняват по отношение на околната среда. Задължението за зачитане на правата изисква държавите да се въздържат от каквито и да са действия, които биха ограничили правото на децата да изразяват своето мнение по въпроси, свързани с околната среда, и от препятстване на достъпа до точна екологична информация, както и да защитават децата от дезинформация относно екологични рискове и от риск от насилие или други репресии. Задължението за осъществяване на правата изисква държавите да се борят с негативните обществени нагласи към правото на децата да бъдат изслушвани и да способстват за тяхното пълноценно участие във вземането на екологични решения.
71. Държавите трябва да предприемат обмислени, конкретни и целенасочени стъпки за постигане на пълно и ефективно осъществяване правата на децата, свързани с околната среда, в това число тяхното право на здравословна околна среда, включително чрез разработване на законодателство, политики, стратегии или планове, които са научно обосновани и съгласно съответните международни ръководни принципи, отнасящи се до здравето и безопасността на околната среда, както и да се въздържат от предприемане на ретроградни мерки, които в по-малка степен защитават децата.

72. Държавите са задължени да заделят финансови, природни, човешки, технологични, институционални и информационни ресурси за реализиране правата на децата по отношение на околната среда в максималната степен на ресурсите, с които разполагат, а при необходимост – в рамките на международното сътрудничество.¹⁹
73. При спазване на които и да са задължения по международното право, в това число и тези, които се съдържат в многостранни екологични споразумения, по които те са страна, държавите си запазват правото по своя преценка да постигат разумен баланс между определяне на съответните нива на опазване на околната среда и постигането на други социални цели в светлината на наличните ресурси. Независимо от това, тази свобода на действие е ограничена от задълженията на държавите по Конвенцията. Децата са много по-склонни от възрастните да претърпят сериозни щети, включително необратими и доживотни последици и смърт, в резултат от влошаване състоянието на околната среда. Като се има предвид повишеното им задължение за полагане на грижи, държавите следва да определят и да осигуряват спазването на екологични стандарти, които защитават децата от такива непропорционални и дългосрочни ефекти.²⁰
74. Държавите трябва да осигурят събирането на надеждни, редовно актуализирани и дезагрегирани данни, както и изследвания за екологичните вреди, включително рисковете и фактическото въздействие на вредите, свързани с изменението на климата, върху правата на децата. Те следва да включват дългосрочни данни за въздействието на екологичните щети върху правата на децата, по-специално върху здравето, образованието и стандарта на живот на различни възрасти. Такива данни и изследвания следва да служат като основа за разработването и оценката на законодателството, политиките, програмите и плановете за околната среда на всички нива и трябва да бъдат публично достъпни.

Б. Оценки на въздействието върху правата на детето

75. Всички предлагани закони, политики, проекти, разпоредби, бюджети и решения, свързани с околната среда, както и тези, които вече са в сила, изискват прецизни оценки на въздействието върху правата на децата в съответствие с член 3 (1) от Конвенцията. Държавите трябва да изискват оценка, както преди, така и след реализацията, на възможното пряко и косвено въздействие върху околната среда и климата, включително трансграничните, кумулативните, както и ефектите за производството и за потреблението, върху осъществяването на правата на децата.
76. Независимо от това дали е включена оценка на въздействието върху правата на детето в рамките на екологична или комплексна оценка на въздействието, или е извършена като самостоятелна оценка, тя трябва да включва специално отношение към различното въздействие на екологичните решения върху децата, в частност децата в ранна възраст и други групи от деца в най-голям риск, ако те се оценяват по всички съответни права съгласно Конвенцията, включително краткосрочни, средносрочни и дългосрочни, комбинирани и необратими въздействия, интерактивни и кумулативни въздействия и въздействия на различните етапи от детството. Например държави, в които има развита промишленост за добив на изкопаеми горива, трябва да оценят социалното и икономическо въздействие на съответните решения върху децата.
77. Оценките на въздействието върху правата на детето трябва да се извършват възможно най-рано в процеса на вземане на решения, на ключови етапи от вземането на решения и в хода на реализация на предприетите мерки. Такива оценки трябва да се извършват с участието на деца и трябва да се отдава необходимото значение на техните мнения и тези на тематичните експерти. Резултатите трябва да бъдат публикувани на разбираем за децата език и на езиците, които децата използват.

19 Общ коментар № 19 (2016 г.) относно финансирането от държавните бюджети на мерки за осъществяване правата на детето, параграф 75.

20 A/HRC/37/58, параграфи 56 и 57.

В. Правата на децата и бизнес секторът

78. Бизнес секторът е длъжен да защита правата на децата по отношение на околната среда. Държавите са задължени да защитават децата срещу злоупотреба с техните права от трети лица, включително бизнес предприятия.²¹
79. Стопанската дейност е източник на значителни щети за околната среда, способстващи за нарушения на правата на децата. Такива щети например са резултат от производството, използването, изхвърлянето и унищожаването на опасни и токсични вещества, добива и изгарянето на изкопаеми горива, промишлено замърсяване на въздуха и водата, както и от неустойчиви селскостопански и риболовни практики. Предприятията имат значителен принос за емисиите на парникови газове, които влияят отрицателно върху правата на децата, както и за краткосрочни и дългосрочни нарушения на техните права, свързани с последиците от изменението на климата. Въздействието на бизнес дейности и операции може да подкопае способността на децата и техните семейства да се адаптират към въздействието на изменението на климата, например в случай на деградация на земята, което изостря климатичния стрес. Държавите трябва да засилят реализацията на правата на децата, като споделят съществуващите технологии и ги правят достъпни, както и да оказват влияние върху бизнес операциите и веригите за създаване на стойност за предотвратяване, смекчаване на последиците и адаптиране към изменението на климата.
80. Държавите са задължени да осигурят рамка, за да гарантират, че предприятията зачитат правата на децата чрез ефективно, отчитащо интересите на децата законодателство, регулиране, правоприлагане и политики, както и мерки за коригиране, мониторинг, координация, сътрудничество и повишаване на осведомеността. Държавите трябва да изискват от бизнеса да предприема процедури за надлежна проверка на правата на детето, за да идентифицира, предотвратява, смекчава последиците и отчита своето въздействие върху околната среда и правата на децата. Такава комплексна проверка представлява процес, основан на оценка на риска, който предполага съсредоточаване на усилията там, където рисковете от увреждане на околната среда са сериозни и има вероятност да се материализират, като се обръща специално внимание на излагането на риск на определени групи деца, като например работещи деца. В случай на идентифициране на деца като жертви, трябва да се предприемат незабавни мерки за предотвратяване на по-нататъшно увреждане на тяхното здраве и развитие, както и за адекватно и ефективно отстраняване на нанесените щети по своевременен и ефективен начин.
81. Комитетът препоръчва предприятията да разработват в партньорство със заинтересованите страни, включително деца, процедури за комплексна проверка, които да интегрират оценки на въздействието върху правата на децата в тяхната дейност. Маркетинговите стандарти трябва да гарантират, че предприятията не въвеждат в заблуждение потребителите, особено децата, чрез практики на „зелено измиване“ или „зелен блясък“, с помощта на които предприятията невярно представят усилия за предотвратяване или смекчаване на последиците от екологичните вреди.

Г. Достъп до правосъдие и средства за правна защита

82. Трябва да има достъпни ефективни средства за правна защита за отстраняване на нарушенията и насърчаване на социалната справедливост.²² Въпреки че децата са били водещи по няколко дела, свързани с околната среда, изменението на климата и признаването им в съответствие с Конвенцията като носители на права, децата, поради техния статут, се сблъскват с препятствия за постигане на правна легитимация в много държави, като по този начин се ограничават техните средства да отстояват правата си в екологичен контекст.

21 Общ коментар № 16 (2013 г.) относно задълженията на държавата във връзка с въздействието на бизнес сектора върху правата на децата, параграфи 28, 42 и 82.

22 Вж. Общ коментар № 5 (2003 г.) относно общите мерки за изпълнение на Конвенцията, параграф 24; Международен пакт за граждански и политически права, чл. 2 (3).

83. Държавите трябва да осигурят на децата достъп до правосъдие, включително механизми за подаване на жалби, които са подходящи за деца, да отчитат пола и интересите на децата с увреждания, за да гарантират тяхното взаимодействие с ефективни съдебни, квазисъдебни и извънсъдебни механизми, включително ориентирани към децата национални правозащитни институции, за нарушения на техните права, свързани с увреждане на околната среда. Това включва премахване на пречките пред децата сами да могат да започват производство, коригирайки правилата за процесуална правоспособност и оправомощаване на националните правозащитни институции с пълномощия да приемат жалби от деца.
84. Трябва да има достъпни механизми за предявяване на претенции за неизбежни или предвидими вреди, както и за минали или настоящи нарушения на правата на децата. Държавите трябва да гарантират, че тези механизми са лесно достъпни за всички деца, намиращи се под тяхна юрисдикция, без дискриминация, включително деца извън тяхната територия, пострадали от трансгранични вреди в резултат на действия или бездействия на държавите, на чиято територия те са настъпили.
85. Държавите следва да предвидят колективни жалби, като колективни иски и съдебни спорове в обществен интерес,²³ както и да удължат давностните срокове по отношение нарушения правата на децата поради увреждане на околната среда.
86. Сложността на делата, свързани с екологични вреди поради трансгранично въздействие, причинно-следствена връзка и кумулативни въздействия, изисква ефективно юридическо представителство. Съдебният спор често е дълъг процес и наднационалните органи обикновено изискват изчерпване на вътрешните средства за правна защита преди предявяване на претенция. Децата трябва да имат достъп до безплатно правно и друго съответно съдействие, включително правна помощ и ефективно юридическо представителство, както и да имат възможност да бъдат изслушвани в каквото и да е съдебно или административно производство, което ги засяга. Държавите трябва да обмислят допълнителни мерки за намаляване разходите на деца, търсещи средства за правна защита, например посредством защита от съдебни разпореждания за неблагоприятни разноси, за да ограничат финансовия риск за децата, които завеждат дела в обществен интерес по екологични въпроси.
87. За да подобрят отчетността и да обезпечат достъпа на децата до правосъдие по екологични въпроси, държавите трябва да проучат варианти за прехвърляне тежестта на доказване от децата ищци, за да установят причинно-следствената връзка пред лицето на множество променливи и дефицит на информация.
88. Децата могат да се сблъскат с особени трудности при получаването на средства за правна защита по дела, свързани с бизнес предприятия, които може да причиняват или да способстват за нарушаване на техните права, особено по отношение на трансгранични и глобални последствия. Държавите са задължени да създадат извънсъдебни и съдебни механизми за предоставяне на достъп до ефективни средства за правна защита при нарушаване правата на децата от бизнес предприятия, включително в резултат от техните екстериториални дейности и операции, при условие че съществува основателна връзка между държавата и съответното поведение. В съответствие с международните стандарти от бизнеса се очаква да създаде или да участва в ефективни механизми за разглеждане на жалби от деца, станали жертви на такива нарушения на техните права. Държавите също така трябва да осигурят наличието на регулаторни органи, да следят за злоупотреби и да предоставят адекватни средства за правна защита в случай на нарушения на правата на децата, свързани с екологични щети.
89. Съответстващо обезщетение включва реституция, адекватно обезщетение, удовлетворение, рехабилитация и гаранции за неповторение както по отношение на околната среда, така и по отношение на пострадалите деца, включително достъп до медицинска и психологична помощ. Механизмите за коригиране трябва да отчитат особената уязвимост на децата към

23 Общ коментар № 16 (2013 г.), параграф 68; и Общ коментар № 25 (2021 г.), параграф 44.

последниците от влошаването на околната среда, включително възможната необратимост и доживотния характер на вредата. Възстановяването на вредите трябва да бъде бързо, за да се ограничат текущите и бъдещите нарушения. Насърчава се прилагането на нови форми на средства за правна защита, като разпореждания за създаване на междупоколенчески комитети, в които децата са активни участници, за определяне и контрол върху бързото осъществяване на мерки по смекчаване на последниците от изменението на климата и адаптацията към тях.

90. Трябва да бъде осигурен достъп до приложими международни механизми за защита правата на човека, в това число ратификация на Факултативния протокол към Конвенцията относно процедурата за подаване на жалби. Информацията за такива механизми и за това как те да бъдат използвани трябва да бъде широко разпространена сред децата, родителите, лицата, полагащи грижи, и специалистите, работещи с деца и за деца.

Д. Международно сътрудничество

91. Държавите са задължени да предприемат мерки, заедно и поотделно, чрез международно сътрудничество, за зачитане, защита и осъществяване правата на децата. В член 4 от Конвенцията се подчертава, че прилагането на Конвенцията е съвместна задача за държавите по света²⁴ и пълното осъществяване на правата на децата съгласно Конвенцията частично зависи и от това как си взаимодействат държавите. Изменението на климата, замърсяването на околната среда и загубата на биоразнообразие ясно представляват нагледни примери за глобални заплахи за правата на децата, които изискват от държавите съвместна работа, призовавайки към максимално широко сътрудничество от всички страни и тяхното участие в ефективна и съответстваща международна реакция.²⁵ Задълженията за международно сътрудничество на всяка държава зависят отчасти от нейната ситуация. В контекста на изменението на климата такива задължения по надлежния начин се определят чрез отчитане на историческите и настоящите емисии на парникови газове, както и концепцията за обща, но диференцирана отговорност и съответните възможности на държавите, в светлината на различните национални обстоятелства,²⁶ при това изисквайки предоставяне на техническа и финансова помощ от развитите държави на развиващите се държави в съответствие с член 4 от Конвенцията. Държавите трябва да участват в международно сътрудничество за осигуряване съответствието на стандартите за разработване и прилагане на процедурите за комплексна екологична експертиза в областта на правата на децата и околната среда.
92. Като цяло развитите държави са се ангажирали да подкрепят действията за справяне с общите глобални екологични предизвикателства в развиващите се страни, съдействайки за трансфер на зелени технологии и допринасяйки за финансиране на екологични мерки в съответствие с международно договорените цели за финансиране на климата и биоразнообразието. Конвенцията трябва да бъде основен фактор при приемането на глобални екологични решения, включително в международните стратегии на държавите за смекчаване на последниците, адаптиране, загуби и щети.²⁷ Екологичните програми на държавите донори трябва да бъдат основани на правата на човека, а държавите, които получават международно екологично финансиране и помощ, следва да разгледат възможността за заделяне на значителна част от тази помощ конкретно за програми, ориентирани към децата. Ръководните принципи за прилагане трябва да бъдат преразглеждани и актуализирани, като се отчитат задълженията на държавите в областта на правата на детето.

24 Общ коментар № 5 (2003 г.), параграф 60.

25 Рамкова конвенция на ООН по изменение на климата, преамбюл; и резолюции 26/27 и 29/15 на Съвета по правата на човека.

26 Рамкова конвенция на ООН по изменение на климата, преамбюл и член 3 (1); Парижко споразумение, член 2 (2); и резолюции 26/27 и 29/15 на Съвета по правата на човека.

27 Рамкова конвенция на ООН по изменение на климата, член 4 (5); Парижко споразумение, член 9 (1).

93. Държавите трябва да гарантират, че екологичните мерки, поддържани от международни механизми за екологично финансиране и международни организации, се зачитат, защитават и активно са насочени към осъществяване правата на децата. Държавите трябва да интегрират стандарти и процедури за оценка на риска от причиняване на вреди на децата в планирането и реализацията на нови проекти, свързани с околната среда, както и да предприемат мерки за смекчаване на рисковете от увреждане, в съответствие с Конвенцията и Факултативните протоколи към нея. Държавите трябва да си сътрудничат в подкрепа на създаването и прилагането на процедури и механизми за осигуряване на достъп до ефективни средства за правна защита при нарушения на правата на децата в този контекст.
94. Държавите трябва добросъвестно да си сътрудничат в разработването и финансирането на глобални мерки за справяне с екологичните щети, причинени на хора, намиращи се в уязвимо положение, отделяйки особено внимание на защитата на правата на децата в светлината на тяхната специфична уязвимост към екологични рискове и справяне с опустошителните въздействия както на внезапни, така и на бавно настъпващи форми на изменение на климата върху децата, техните общности и техните народи. Държавите трябва да си сътрудничат, за да инвестират в предотвратяване на конфликти и усилия за поддържане на мира, което положително ще способства за смекчаване на каквито и да са екологични щети за децата, които биха могли да възникнат в резултат от въоръжен конфликт, и трябва да вземат предвид мненията на децата за миротворчеството и изграждането на мира.

V. Климатични промени

A. Смекчаване на последиците

95. Комитетът призовава всички държави за спешни колективни действия по съкращаване емисиите на парникови газове в съответствие с техните задължения в областта на правата на човека. По-специално, историческите и настоящите основни източници на емисии трябва да поемат водеща роля в усилията по смекчаване на последиците.
96. Недостатъкният напредък в изпълнението на международните ангажименти по ограничаване на глобалното затопляне излага децата на постоянни и бързо нарастващи вреди, свързани с увеличаване на концентрацията на емисиите на парникови газове и като следствие – повишаването на температурата. Учените предупреждават за преломни моменти, които представляват прагове, отвъд които вече е невъзможно да бъдат избегнати определени последиствия, създавайки сериозни и неопределени рискове за правата на децата. За да се избегнат преломните моменти, са необходими спешни и амбициозни действия за намаляване концентрациите на парникови газове в атмосферата.
97. Целите и мерките за смекчаване на последиците следва да се основават на най-съвременните научни знания, които редовно да се преразглеждат, за да се осигури път към нулеви нетни въглеродни емисии най-късно до 2050 г. по начин, който да предотвратява вредите за децата. Междуправителствената експертна група по изменението на климата показва, че е крайно важно да се ускорят усилията за смекчаване на последиците в близко бъдеще, да се ограничи повишаването на температурата до ниво по-ниско от 1,5°C в сравнение с доиндустриалните нива и че международното сътрудничество, равнопоставеността и подходите, основани на правата на човека, имат решаващо значение за смекчаване на последиците от изменението на климата.²⁸
98. При определяне целесъобразността на своите мерки по смекчаване на последиците в съответствие с Конвенцията, а също така отчитайки необходимостта от предотвратяване и справяне с каквито и да са потенциални неблагоприятни последици от тези мерки, държавите трябва да имат предвид следните критерии:

28 Вж. <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>.

- а) Целите и мерките по смекчаване на последиците трябва ясно да посочват по какъв начин те зачитат, защитават и осъществяват правата на децата, предвидени от Конвенцията. Държавите трябва прозрачно и изрично да отдават внимание на правата на децата при подготовката, разпространението и актуализацията на приноса, определен на национално равнище.²⁹ Това задължение се разпростира и върху други процеси, включително двугодишни доклади за прозрачност, международни оценки и обзори, както и международни консултации и анализи;³⁰
- б) Държавите носят индивидуална отговорност за смекчаване на последиците от изменението на климата, за да изпълнят задълженията си по Конвенцията и международното екологично право, включително задълженията, съдържащи се в Парижкото споразумение, по задържане повишаването на глобалната средна температура значително под 2°C в сравнение с доиндустриалните нива и да продължат усилията за ограничаване повишаването на температурата до 1,5°C в сравнение с доиндустриалните нива до 2030 г.³¹ Мерките по смекчаване на последиците трябва да отразяват справедливия дял на всяка държава страна по Конвенцията в глобалните усилия по смекчаване на последиците от изменението на климата, в светлината на общите съкращения, необходими за защита срещу продължаващи и влошаващи се нарушения на правата на децата. Всяка държава и всички държави, работещи заедно, трябва непрекъснато да засилват ангажиментите си в областта на климата в съответствие с максимално възможните амбиции и техните общи, но диференцирани отговорности и съответни възможности. Държавите с високи доходи трябва да продължат да играят водеща роля, установявайки целеви показатели за абсолютно съкращаване на емисиите в цялата икономика, и всички държави трябва да засилят мерките си по смекчаване на последиците в светлината на различните национални условия по начин, който да защитава правата на децата в максималната възможна степен;³²
- в) Последователните мерки по смекчаване на последиците и актуализираните ангажименти трябва да отразяват усилията на държавите, развиващи се в течение на времето,³³ отчитайки, че времевата рамка за предотвратяване на катастрофално изменение на климата и увреждане на правата на децата е по-кратка и изисква спешни действия;
- г) Краткосрочните мерки по смекчаване на последиците следва да отчитат факта, че отсрочването на бързия отказ от изкопаеми горива ще доведе до увеличаване на съвкупните емисии и следователно до по-голяма предвидима вреда за правата на децата;
- д) Мерките по смекчаване на последиците не могат да се основават на премахване на парниковите газове от атмосферата в бъдеще с помощта на недоказани технологии. Държавите трябва да отдадат приоритетно внимание на бързото и ефективно съкращаване на емисиите сега, за да осигурят пълното осъществяване на правата на децата във възможно най-кратък срок и да избегнат необратими щети върху природата.³⁴
- 99.** Държавите трябва да прекратят субсидиите за публични или частни субекти за инвестиции в дейности и инфраструктура, които са несъвместими с ниските емисии на парникови газове, като мярка за смекчаване на последиците за предотвратяване на допълнителни щети и рискове.
- 100.** Развитите държави трябва да подпомагат развиващите се страни при планирането и реализацията на мерки по смекчаване на последиците, за да помогнат на децата в уязвимо

29 Парижко споразумение, член 4 (2).

30 Пак там, член 14 (4).

31 Пак там, член 2 (1) (а); и Сакки [Sacchi] и други с/у Аржентина (CRC/C/88/D/104/2019), параграф 10.6. Вж. също Сакки и други с/у Бразилия (CRC/C/88/D/105/2019), Сакки и други с/у Франция (CRC/C/88/D/106/2019) и Сакки и други с/у Германия (CRC/C/88/D/107/2019) и Сакки и други с/у Турция (CRC/C/88/D/108/2019).

32 Парижко споразумение, член 4 (4).

33 Пак там, чл. 3 и чл. 4, (3)

34 Рамкова конвенция на ООН по изменение на климата, чл. 4 (1) (з)–(к) и чл. (2) (б); и Парижкото споразумение, преамбюл и чл. 4 (8), чл. 12 и чл. 13.

положение. Помощта може да включва предоставяне на финансова и техническа експертиза и информация, както и други мерки по изграждане на капацитет, които конкретно допринасят за предотвратяване на вредите, причинявани в резултат от изменението на климата.³⁵

Б. Адаптация

- 101.** Доколкото въздействията от изменението на климата върху правата на децата се засилват, е необходимо рязко и спешно активизиране на разработването и реализацията на мерки, отчитащи интересите на децата, отчитащи пола и отчитащи интересите на хора с увреждания, по адаптация и свързаните с тях ресурси. Държавите трябва да идентифицират уязвимите места за децата, свързани с изменението на климата, по отношение на достъпността, качеството, справедливостта и устойчивостта на основните услуги за деца, такива като водоснабдяване и канализация, здравеопазване, защита, хранене и образование. Държавите трябва да повишат устойчивостта на своята правна и институционална база относно климата и да осигурят, че техните национални планове за адаптация и съществуващите социални, екологични и бюджетни политики отчитат рисковите фактори, свързани с изменението на климата, помагайки на децата, намиращи се под тяхната юрисдикция, да се адаптират към неизбежните последици от изменението на климата. Примери за такива мерки включват укрепване на системите за защита на детето в условията на повишен риск, осигуряване на адекватен достъп до вода, канализация и здравни грижи, както и безопасна училищна среда, и укрепване на мрежите за социална сигурност и рамки за защита, като същевременно се отдава приоритет на правото на децата на живот, оцеляване и развитие. Здравите екосистеми и биоразнообразието също играят важна роля в подкрепа на устойчивостта и намаляването на риска от стихийни бедствия.
- 102.** В мерките по адаптация, включително мерки за намаляване на риска от стихийни бедствия, мерки по обезпечаване на готовност, реагиране и възстановяване, следва да се отдава необходимото значение на мненията на децата. Децата трябва да бъдат подготвени да разбират влиянието от решенията, свързани с климата, върху техните права, както и да имат възможност осмислено и ефективно да участват в процесите на вземане на решения. Нито разработването, нито реализацията на мерките по адаптация не трябва да дискриминират групи деца в повишен риск, като малки деца, момичета, деца с увреждания, деца в ситуации на миграция, деца от коренното население и деца в ситуации на бедност или въоръжен конфликт. Държавите трябва да предприемат допълнителни мерки, за да гарантират, че децата в уязвимо положение, засегнати от изменението на климата, могат да се ползват от правата си, включително чрез отстраняване на основните причини за уязвимостта.
- 103.** Мерките по адаптация трябва да са насочени към намаляване както на краткосрочните, така и на дългосрочните последици, като например чрез поддържане на поминъка, защита на училищата и разработване на устойчиви системи за управление на водните ресурси. Мерките, необходими за защита правата на децата на живот и здраве от непосредствени заплахи, такива като екстремни метеорологични явления, включват създаване на системи за ранно предупреждение и повишаване на физическата безопасност и устойчивост на инфраструктурата, включително училищна, водоснабдителна, санитарна и здравна инфраструктура, с цел намаляване на риска от опасности, свързани с изменението на климата. Държавите трябва да приемат планове за реагиране при извънредни ситуации, като например мерки за осигуряване на приобщаващи системи за ранно предупреждение, хуманитарна помощ и достъп до храна, вода и канализация за всички. При разработването на адаптивни мерки трябва също така да се отчитат съответните национални и международни стандарти, например тези, съдържащи се в Рамката за намаляване на риска от бедствия от Сендай 2015–2030 г. Рамките за адаптиране следва да решават проблемите с миграцията и разселването, предизвикани от изменението на климата, и да включват разпоредби, осигуряващи подход към тези проблеми, основан на правата на детето. В случай на непосредствена заплаха от вре-

35 Парижко споразумение, член 13 (9).

ди, свързани с изменението на климата, като например екстремни метеорологични явления, държавите трябва да осигурят незабавното разпространение на цялата информация, която би позволила на децата, на лицата, които се грижат за тях, и на общностите да предприемат защитни мерки. Държавите трябва да повишат информираността на децата и техните общности относно мерките за намаляване на риска от бедствия и тяхното предотвратяване.

В. Загуби и щети

- 104.** В Парижкото споразумение страните са подчертали важността от предотвратяването, минимизирането и отстраняването на загубите и щетите, свързани с неблагоприятните последици от изменението на климата. От гледна точка на правата на човека, негативните последици от изменението на климата доведоха до значителни загуби и щети, особено за хората в развиващите се страни.
- 105.** Влиянието на загубите и щетите, свързани с климата, върху децата и техните права може да бъде както пряко, така и непряко. Преките последици включват случаи, при които както внезапно настъпващи екстремни метеорологични явления, като наводнения и проливни дъждове, така и бавно настъпващи събития, като суши, водят до нарушаване на правата по Конвенцията. Косвените въздействия могат да включват ситуации, в които държави, общности и родители са принудени да преразпределят ресурси извън планираните програми, например програми в областта на образованието и здравеопазването, за решаване на екологични кризи.
- 106.** В това отношение е изключително важно загубите и щетите да се признаят като трето направление на действията по борба с изменението на климата, наред със смекчаване на последиците и адаптирането. На държавите се препоръчва да вземат под внимание, че от гледна точка на правата на човека загубите и щетите са тясно свързани с правото на правна защита и принципа на обезщетение, включително реституция, компенсация и рехабилитация.³⁶ Държавите трябва да предприемат мерки, включително чрез международно сътрудничество, за предоставяне на финансова и техническа помощ за отстраняване на загуби и щети, които оказват влияние върху упражняването на правата по Конвенцията.

Г. Бизнес секторът и изменението на климата

- 107.** Държавите трябва да предприемат всички необходими, съответни и разумни мерки за защита срещу увреждания на правата на децата, свързани с изменението на климата, които са причинени или са поддържани от бизнес предприятия, макар че и предприятията носят отговорност да зачитат правата на децата във връзка с изменението на климата. Държавите трябва да обезпечат предприятията бързо да намаляват своите емисии и трябва да изискват от предприятията, включително от финансовите институции, да извършват оценки на въздействието върху околната среда и процедури за комплексна проверка на правата на децата, за да гарантират, че те идентифицират, предотвратяват и смекчават последиците и отчитат начина, по който те решават въздействията от фактическото и потенциално неблагоприятно изменение на климата върху правата на децата, включително тези, произтичащи от дейности, свързани с производство и потребление, както и въздействията, свързани с техните вериги за стойност и глобални операции.³⁷
- 108.** Държавите по произход са задължени да отстраняват каквито и да са вреди и рискове, свързани с изменението на климата, за правата на децата в контекста на екстериториалните дейности и операции на бизнес предприятия, при условие че съществува основателна връзка между държавата и съответното поведение, а също така трябва да осигуряват достъп до ефективна средства за правна защита при нарушения на права. Това включва сътрудни-

³⁶ A/77/226, параграф 26.

³⁷ Общ коментар № 16 (2013 г.), параграф 62.

чество за гарантиране спазването от транснационалните бизнес предприятия на приложимите екологични стандарти, насочени към защита на правата на децата от вреди, свързани с изменението на климата, както и предоставяне на международна помощ и сътрудничество в разследвания и изпълнение на съдебни решения в други държави.³⁸

- 109.** Държавите трябва да стимулират устойчиво инвестиране и използване на възобновяема енергия, съхранение на енергия и енергийна ефективност, особено от предприятия, притежавани или контролирани от държавата, както и от такива, които получават значителна подкрепа и услуги от държавни институции. Държавите трябва да въведат в действие схеми за прогресивно данъчно облагане и да приемат строги изисквания за устойчивост при договорите за обществени поръчки.³⁹ Държавите могат също така да поощряват обществения контрол над производството, управлението, преноса и разпределението на енергия за разширяване на достъпа и достъпността до възобновяеми технологии, както и на предоставяне на устойчиви енергийни продукти и услуги, по-специално на ниво общност.
- 110.** Държавите трябва да гарантират, че задълженията им по търговски или инвестиционни споразумения не пречат на тяхната способност да изпълняват задълженията си в областта на правата на човека и че такива споразумения способстват за бързо намаляване на емисиите на парникови газове и други мерки за смекчаване на причините и последиците от изменението на климата, включително чрез улесняване на инвестиции във възобновяема енергия.⁴⁰ Предизвиканите от изменението на климата въздействия върху правата на децата, свързани с прилагането на споразуменията, следва да бъдат редовно оценявани, допускателни при необходимост коригиращи мерки.

Д. Климатично финансиране

- 111.** Както международните доставчици на климатично финансиране, така и държавите получатели трябва да осигурят механизмите за климатично финансиране да се базират на подход, основан на правата на детето, в съответствие с Конвенцията и Факултативните протоколи към нея. Държавите трябва да гарантират, че които и да са механизми за климатично финансиране поддържат и не нарушават правата на децата, увеличават съгласуваността на политиките между задълженията в областта на правата на децата и други цели, такива като икономическо развитие, както и че засилват разграничаването на ролята на различните заинтересовани страни в климатичното финансиране, като правителства, финансови институции, включително банки, предприятия и засегнати общности, особено деца.
- 112.** В съответствие с принципа за общи, но диференцирани отговорности и съответни възможности в усилията по решаването на проблемите с изменението на климата, трябва да бъдат отчитани националните условия на държавите. Развитите държави трябва да си сътрудничат с развиващите се страни при предоставянето на климатично финансиране за действия по борба с изменението на климата, което защитава правата на децата, в съответствие с международните задължения, свързани с климата, които държавите са поели. По-специално, въпреки връзката между различни механизми за финансиране, включително в областта на устойчивото развитие, климатичното финансиране, предоставяно от развитите държави, трябва да бъде прозрачно, да допълва другите финансови потоци, които подкрепят правата на децата, и по надлежния начин да бъде отчитано, включително чрез избягване на предизвикателствата при проследяване, като двойно отчитане.
- 113.** Развитите държави е необходимо спешно и колективно да решат проблема с настоящия недостиг на финансирането на борбата с изменение на климата. Настоящото разпределение на климатичното финансиране, което е прекалено насочено към смекчаване на

38 Пак там, параграфи 43 и 44.

39 Пак там, параграф 27.

40 Общ коментар № 24 (2017 г.) на Комисията по икономически, социални и културни права относно задълженията на държавата по Международния пакт за икономически, социални и културни права в контекста на стопанската дейност, параграф 13.

последниците за сметка на мерките по адаптация, както и на мерките по загуби и щети, оказва дискриминационно въздействие върху децата, които живеят в условия, където са необходими допълнителни мерки по адаптация, и върху децата, които са изправени пред ограниченията на адаптацията. Държавите трябва да преодолеят недостига на глобалното финансиране за борба с изменението на климата и да гарантират балансирано финансиране на мерките, като обръщат внимание на мерките по адаптация, смекчаване на последниците, загуби и щети, както и на по-широки средства за реализация, такива като техническа помощ и изграждане на потенциал. Определянето от държавите на общия обем на необходимото глобално климатично финансиране трябва да се основава на документно потвърдените потребности на общностите, особено за защита на децата и техните права. Климатичното финансиране, предоставяно на развиващите се страни, трябва да бъде под формата на безвъзмездни средства, а не на заеми, за да се избегнат негативните въздействия върху правата на децата.

- 114.** Държавите трябва да осигуряват и улесняват достъпа на засегнатите общности, особено на децата, до информация за дейности, поддържани от климатичното финансиране, включително възможности за подаване на жалби за предполагаеми нарушения на правата на децата. Държавите трябва да делегират вземането на решения относно климатичното финансиране, за да засилят участието на общностите бенефициери, особено на децата, и да подлагат одобрението и изпълнението на климатичното финансиране на оценка на въздействието върху правата на детето, за да се предотвратят и да се решат проблемите с финансирането на мерки, които биха могли да доведат до нарушаване правата на човека.
- 115.** Децата призовават държавите за колективни действия. По думите на две деца, които участваха в консултациите по настоящия общ коментар: „Правителствата на всяка страна трябва да си сътрудничат, за да се намали изменението на климата.“ „Те трябва да ни признаят и да кажат: „Ние ви чуваме; ето какво мислим да направим по този проблем.“⁴¹

41 Вж. <https://childrightsenvironment.org/reports/>.

unicef | за всяко дете